

Qo'qon DPI

ILMIY XABARLAR

ISSN: 3030-3958

№ 4/2025

Qo‘qon DPI.

Ilmiy xabarlar

Кокандский ГПИ.

Научный вестник

№4/2025

УЎК 5/9(08) КБК 72я5 Қ 99	Bosh muharrir: Qo'qon davlat pedagogika instituti rektori D.Sh.Xodjayeva Mas'ul muharrirlar: Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor N.S.Jurayev Xalqaro hamkorlik bo'yicha prorektor N.A.Kadirova Mas'ul muharrir yordamchisi: Ilmiy-tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i D.O'rinboyev Nashr uchun mas'ul: M.Z.Muydinov
MUASSIS: Qo'qon davlat pedagogika instituti Qo'qon DPI. ILMIY XABARLAR- НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК. Кокандский ГПИ. Jurnal bir yilda o'n ikki marta chop etiladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiya agentligida 2020-yil 9-iyulda 1085 raqam bilan ro'yxatga olingan. Jumaldan maqola ko'chirib bosilganda, manba ko'rsatilishi shart. "Qo'qon DPI. Ilmiy xabarlar" ilmiy jurnali OAK Rayosatining 2021-yil 31- martdagi qarori bilan OAK ilmiy nashrlar ro'yxatiga kimyo, biologiya, filologiya, tarix, 2023-yil 5-maydagi №337/6 sonli Rayosat qarori bilan Pedagogika hamda 2024-yil 8-maydagi 5/7-sonli OAK tartib qoida komissiyasi qarori bilan Jismoniy madaniyat, psixologiya va san'atshunoslikfan tarmoqlari bo'yicha milliy nashrlar sifatida kiritilgan. Tahririyat manzili: 150700, Qo'qon shahar, Turon ko'chasi, 23-uy. Tel.: (0373) 542-38-38. Сайт: www.kspi.uz journal.kspi.uz ISBN: 978-9943-7182-7-2 "CLASSIC" nashriyoti 2025	TABIIY FANLAR И.И.Гиадуллина, кандидат биологических наук, (РФ) Sh.S.Nomozov, texnika fanlari doktori, professor, akademik (O'ZB) V.U.Xo'jayev, kimyo fanlari doktori, professor (O'ZB) I.R.Asqarov, kimyo fanlari doktori, professor (O'ZB) A.A.Ibragimov, kimyo fanlari doktori, professor (O'ZB) S.F.Aripova, kimyo fanlari doktori, professor (O'ZB) Sh.V.Abdullayev, kimyo fanlari doktori, professor (O'ZB) B.Yo.Abduganiyev, kimyo fanlari doktori, professor (O'ZB) A.E.Kuchboyev, biologiya fanlari doktori, professor (O'ZB) M.T.Isog'aliyev, biologiya fanlari doktori, professor (O'ZB) V.Yu.Isaqov, biologiya fanlari doktori, professor (O'ZB) T.O.Turginov, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (O'ZB) A.M.Gapparov, kimyo fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (O'ZB) I.I.Oxunov, kimyo fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) (O'ZB) A.Jh.Xusanov-fizika-matematika fanlari nomzodi, docent (O'ZB) O.A.Turdiboyev, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (O'ZB) G'M.Ochilov, kimyo fanlari doktori, professor (O'ZB) B.No'monov, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (O'ZB) M.Madumarov, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (O'ZB) FILOLOGIYA FANLAR Huseyin Baydemir filologiya fanlari doktori, professor, (TR) И.А.Киселёва, доктор филологических наук, профессор (РФ) В.В.Борисова, доктор филологических наук, профессор (РФ) К.А.Потапова, кандидат филологических наук, доцент (РФ) Э.Р.Ибрагимова, кандидат филологических наук, доцент (РФ) S.Muhamedova, filologiya fanlari doktori, professor (O'ZB) G.Israilov, filologiya fanlari nomzodi, dotsent (O'ZB) IJTIMOIIY FANLAR Л.Г.Насырова, кандидат исторических наук, доцент (РФ) З.В.Галлямова, кандидат исторических наук, доцент (РФ) D.N.Abdullayev, tarix fanlari doktori (DSc), dotsent (O'ZB) M.Rahimov, tarix fanlari doktori (DSc), dotsent (O'ZB) PEDAGOGIKA FANLAR Р.Ф.Ахтариева, кандидат педагогических наук, доцент (РФ) Н.Н.Масленникова, кандидат педагогических наук, доцент (РФ) Л.А.Максимова, кандидат педагогических наук, доцент (РФ) X.I.Ibragimov, pedagogika fanlari doktori, professor, akademik (O'ZB) B.X.Xodjayev, pedagogika fanlari doktori, professor (O'ZB) B.S.Abdullayeva, pedagogika fanlari doktori, professor (O'ZB) N.A.Muslimov, pedagogika fanlari doktori, professor (O'ZB) N.M.Egamberdiyeva, pedagogika fanlari doktori, professor (O'ZB)

TALABALARINI IJODIY FIKRLASHGA O'RGATISH USULLARI.

*Ko'kiyev Boburmirzo Baxodir o'g'li,
Chirchiq davlat pedagogika universiteti p.f.f.d., (PhD).*

Anatatsiya: Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi ta'lim yo'nalishi talabalarini ijodiy fikrlashga o'rgatishni ba'zi usullari haqida so'z boradi. Bundan tashqari bir qancha olimlarni mulohazalari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: idrok, ijod, tasavvur, loyihalash, kognitiv, proyeksiya, reproduktiv, usul.

МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ ТВОРЧЕСКОМУ МЫШЛЕНИЮ

Аннотация: В статье рассматриваются некоторые методы обучения студентов направления "Изобразительное искусство и инженерная графика" творческому мышлению. Кроме того, проанализированы взгляды ряда учёных по данной теме.

Ключевые слова: восприятие, творчество, воображение, проектирование, когнитивный, проекция, репродуктивный, метод.

METHODS OF TEACHING STUDENTS TO THINK CREATIVELY

Abstract: This article discusses several methods for teaching creative thinking to students specializing in Fine Arts and Engineering Graphics. In addition, the views of various scholars on this subject are analyzed.

Keywords: perception, creativity, imagination, design, cognitive, projection, reproductive, method.

Kirish. Oliy ta'limning asosiy maqsadi zamon talablariga javob bera oladigan malakali, raqobatbardosh, yuksak bilimli, oliy ta'lim mutaxassisi talabalari o'zi tanlagan yo'nalishi yuzasidan talabga javob bera oladigan Respublikaning ilm-fan, madaniyat, iqtisodiy va ijtimoiy sohalarni rivojlantirishda o'z hissalarini qo'shadigan, mustaqil fikrlaydigan yuksak ma'naviyatga ega bo'lgan yuqori salohiyatli mutaxassislarni tayyorlashdir.

Har qanday ishlab chiqarish va uning rivojlanishini chizmalarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Yangi ixtiro qilinayotgan buyumlar (mashina va boshqalar), inshootlar, turli g'oya hamda fikrlash asosida ijodkor hayoli orqali qog'ozga eskiz sifatida yaratiladi. So'ngra yaratilgan chizmalar orqali buyumlar ishlab chiqariladi, tekshiriladi va ta'mirlanadi. Shunday ekan, ushbu ta'lim yo'nalishi bo'yicha tahsil oladigan talabalar turli chizmalarni o'qiy oladigan va ularni chiza bilishlari shart hisoblanadi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 2-fevraldagi PQ-54-son qaroridagi “Ta’lim sohasini takomillashtirishning ustuvor yo‘nalishlarini amalga oshirish” bo‘yicha yo‘l xaritasidagi “Muhandislik-texnika yo‘nalishida kadrlar tayyorlaydigan oliy ta’lim muassasalari tashkiliy-boshqaruv” faoliyatini takomillashtirish. Muhandislik-texnika yo‘nalishidagi oliy ta’lim muassasalarida, kadrlar tayyorlash yo‘nalishlari va qabul parametrlarining soha tarmoqlarining kadrlarga bo‘lgan real ehtiyojlariga muvofiqligini ta’minlash texnika oliy o‘quv yurtlariga abuturentlarini jalb qilish va qiziqishlarini oshirish bo‘yicha qaror loyihalarini ijrosini ta’minlashda, pedagogik oliy ta’lim muassasalarini ham ahamiyati kuchaytirish.

Tadqiqot metodologiyasi. Talabalarning sohadagi ishlab-chiqarish tashkilotlarida amaliy bilim olishi, professor-o‘qituvchilarning bilim darajasi va o‘quv adabiyotlarining amaliyotga yo‘naltirilganligini o‘rganish bo‘yicha tushunchalarini talabalarga yetkazish, hozirgi muhandislik sohasidagi professor-o‘qituvchilarni ham mas’uliyatini oshiradi.

Tahlil va natijalar. Bo‘lajak muhandis-pedagog kadrlarni tayyorlashda talabalarni ijodiy fikrlash, tasavvurlarini rivojlantirish, idrok etish, tahlil qila olish ko‘nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyatga egadir.

Idrok etish darajasida kognitiv harakatning generativ va ijro etuvchi qismlarini faqat maxsus tahlil yordamida ajratib ko‘rsatish mumkin. O‘quv jarayonining ishtirokchilari va tashkilotchilari nuqtai-nazaridan, reproduktiv, ko‘paytirishdan ko‘ra ijodiy, samarali fikrlash afzalroqdir.

Mantiqiy nuqtai-nazardan, bu noqonuniydir, chunki ko‘payishsiz hosildorlik mumkin emas. Ko‘payish foydasiga, shuningdek, ko‘payish mehnatsevarlik va nazoratni o‘z ichiga oladi, ya’ni ikkinchisi ijodkorlik uchun eng muhim hisoblanadi. Tahlil qilish uchun aqliy faoliyatni ijodiy reproduktiv faoliyatga bo‘lish juda asosli. Keyin faoliyat va fikrlash turlarini taqsimlash va keyingi taqqoslash qaysi mezonlarga ko‘ra amalga oshirilishini aniqlash kerak.

S.D. Smirnov buning uchun quyidagi mezonlarni belgilaydi:

- 1) ijodiy - yangi natijaga, yangi mahsulotga olib keladigan shunday faoliyat;
- 2) yangi mahsulotni tasodifan yoki uzluksiz evristik bo‘lmagan sanab o‘tish yo‘li bilan olish mumkin bo‘lganligi sababli, bu mahsulotni olish jarayonining yangiligi mezonini odatda mahsulotning yangiligi mezoniga qo‘shiladi (yangi usul, texnika, rejim). harakat);
- 3) fikrlash jarayoni yoki natijasi, agar ularni oddiy mantiqiy xulosa yoki algoritmgaga muvofiq harakat natijasida olish mumkin bo‘lmasagina ijodiy deb ataladi. Haqiqiy ijodiy harakatda muammoning shartlaridan uni hal qilish yo‘lida mantiqiy bo‘shliq bartaraf etiladi. Bu bo‘shliqni bartaraf etish irratsional boshlanish, sezgi tufayli mumkin;
- 4) ijodiy fikrlash odatda kimdir tomonidan qo‘yilgan muammoni hal qilish bilan emas, balki muammoni mustaqil ravishda ko‘rish va shakllantirish qobiliyati bilan bog‘liq;
- 5) Ijodiy fikrlashning muhim psixologik mezonini - bu yechim topishdan oldingi aniq hissiy tajribaning mavjudligi, bunday tajribaning mavjudligi va uning vaqt bo‘yicha ijodiy harakatga

(bir zumda, tushuncha) ustunligi ko‘plab tadqiqotchilar tomonidan qayd etilgan (A. Puankare, O.K. Tixomirov va boshqalar);

6) ijodiy fikrlash harakati odatda barqaror va uzoq muddatli yoki qisqa muddatli, lekin juda kuchli motivatsiyani talab qiladi.

Ijodiy harakatni tahlil qilishda ushbu mezonlarni qo‘llash asosida odatda har qanday ijodiy qarorning to‘rt bosqichini ajratib ko‘rsatish mumkin:

1. Material to‘plash bosqichi, muammoni hal qilish yoki qayta shakllantirish uchun asos bo‘lishi mumkin bo‘lgan bilimlarni to‘plash;

2. Kamolot yoki inkubatsiya bosqichi, asosan ongsiz ishlayotganda va ongli tartibga solish darajasida odam butunlay boshqa faoliyat bilan shug‘ullanishi mumkin;

3. Qarorlar ko‘pincha butunlay kutilmaganda va to‘liq ongda paydo bo‘ladigan tushuncha yoki tushuncha bosqichi;

4. Ongni to‘liq qamrab olishni talab qiladigan nazorat yoki tekshirish bosqichi.

Ijodiy fikrlashni o‘rganish uchun bir qancha usullar qo‘llaniladi.

1. Zukkolik uchun (ko‘rib chiqish uchun) deb ataladigan kichik ijodiy vazifalarni hal qilish jarayonini tahlil qilish, qoida tariqasida, vazifani qayta ishlab chiqishni yoki subyektning o‘ziga yuklagan chegaralaridan tashqariga chiqishni talab qiladi. Bu vazifalar eksperiment o‘tkazish uchun juda qulaydir, chunki yechim topish lahzasi amalda uni amalga oshirishga to‘g‘ri keladi, bu real hayotiy muammolarni hal qilishda har doim ham shunday bo‘lmaydi;

2. Yetakchi vazifalardan foydalanish. Bunday holda, odamning yetakchi muammodagi maslahatga nisbatan sezgirliги o‘rganiladi, uni hal qilish asosiya qaraganda osonroq, lekin bir xil prinsipga asoslanadi va shuning uchun asosiyni hal qilishda yordam berishi mumkin;

3. Ko‘p qatlamli vazifalardan foydalanish. Mavzuga juda oddiy yechimlarga ega bo‘lgan bir xil turdagi bir qator vazifalar beriladi; unchalik ijodiy bo‘lmagan odam har safar yangidan yechim topib, bunday muammolarni oddiygina hal qiladi. Ijodiy shaxs intellektual tashabbusni o‘z qo‘liga oladi va har bir individual qaror asosida umumiyoq qonuniyatni topishga harakat qiladi;

4. Fan, san’at yoki amaliy faoliyatning muayyan sohasida ijodiy mehnat qilayotgan shaxslarni aniqlash uchun yekspert baholash usullari;

5. Yangilik va o‘ziga xoslik darajasini aniqlash uchun faoliyat mahsulotlarini tahlil qilish;

6. Proyektiv testlarning ayrim masshtablari inson tafakkuridagi ijodkorlik darajasi haqida ma’lumot berishi mumkin;

Oxirgi usul haqida gapirganda, shuni ta’kidlash kerakki, intellektual rivojlanish darajasining ijodiy faoliyatda ijtimoiy ahamiyatga ega natijalarga erishish imkoniyatiga ta’siri masalasida "bo’sa nazariyasi" deb ataladigan nuqtai-nazar ustunlik qiladi. Uning mohiyati shundaki, intellektual rivojlanishning optimal darajasi (IQ) taxminan 120 ni tashkil qiladi.

Intellektning yuqori darajada rivojlanishi insonning ijodiy yutuqlariga hissa qo‘shmaydi, keyin yesa ularga to’sqinlik qilishi mumkin. IQ 120 dan past bo‘lsa, ijodiy ishda yuqori yutuqlarga to’sqinlik qilishi mumkin.

Ijodkorlikning tabiati odatda subyektiv va obyektiv tamoyillarni, o‘zi uchun ijodkorlikni va boshqalar uchun ijodkorlikni ajratib turadi. Talaba dunyoni bilgan holda dunyo kashfiyoti va so‘z kashfiyoti qiladi. Dunyo va tilni anglash uning birinchi ijodiy harakatidir. Shu bilan birga, uning faolligi beqiyos oshadi, chunki u harakatga ehtiyoj sezadi, natijada rejaning timsoli.

Talabalar ijodiyotining o‘ziga xos xususiyati uning past xabardorligida, kattalarga qaraganda ko‘proq xavf. Talabalarning ijodi jarayon darajasida ham, tugallangan ish darajasida ham bir xil darajada samarali bo‘ladi: ikkala holatda ham bu o‘ziga ta’sir qiladi. Psixologlarning ta’kidlashicha, "ijodiy harakat deb ataladigan narsa va oddiy muammolarni hal qilish bir xil psixologik tuzilishga ega". Lekin badiiy ijodda, ayniqsa, badiiy idrokda ijodni mantiqdan, binobarin, ijodiy tafakkurni mantiqiy tafakkurdan yuqori ko‘rsatadigan shunday nozikliklar, xususiyatlar mavjud.

N.YE Veraksa: ham bunga e’tibor qaratdi. Bu an’anaviy fikrlashni formulali va ijodiy fikrlashni noan’anaviy deb ajratib turadi. U ijodkorlikni vizualizatsiya, e’tiborni g‘ayrioddiy, g‘ayrioddiy narsalarga o‘tkazish kabi jarayonlar bilan tavsiflaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sh.K.Murodov. E.M.Mirzayev Hayitov.J.M. (2021). Определяя параметров отсеков поверхностей второго порядка по заданному объему central asian journal of mathematical theory and computer sciences. Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендирий, Volume 02 Issue 05. ISSN 2660-5309.

2. Hayitov.J.M.(2022).Muhandislik grafikasi fanlarini axborot-kommunikasiya texnologiyalari yordamida o‘qitish orqali talabalarni ijodkorlik qobiliyatini oshirish. Science and education scientific journal. ISSN 2181-0842.VOLUME 3, ISSUE 11.

3. N. Valiyev. Chizmachilik. (geometrik chizmachilik). O‘quv qo‘llanma. – T.: 2013.

4. Pulat Adilov,. (2018). New View to Executing Sketch and Technical Drawing Eastern European Scientific Journal (ISSN 2199-7977) Journal 102-104.

5. Jumayev. I.O. (2021) Chizmalarni autocad dasturida chizishda dasturning mavjud murakkabliklarini qo‘lda chizishga moslashtirish (o‘rgatish) usullari. Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендирий. 94-99-b.

Qo‘qon DPI. Ilmiy xabarlar

Кокандский ГПИ. Научный вестник

“Qo‘qon DPI. Ilmiy xabarlar” ilmiy jurnali OAK Rayosatining 2021-yil 31-martdagi qarori bilan OAK ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kimyo, biologiya, filologiya, tarix hamda 2023-yil 5-maydagi №337/6 sonli Rayosat qarori bilan Pedagogika fan tarmoqlari bo‘yicha milliy nashrlar sifatida kiritilgan.

Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma’lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

Bosishga ruxsat etildi: 2025-y. Nashriyot bosma tabog‘i –16,375.

«Poligraf Super Servis» МЧЖ

150114, Farg‘ona viloyati, Farg‘ona shahar, Aviasozlar ko‘chasi 2 –uy

Elektron manzil: kspi_info@edu.uz

№4/2025